

De Meye: verdroogd en verzuurd,

Het tweede regionale project van De Vlinderstichting is in het Veenweidegebied bij Nieuwkoop in volle gang. Sinds de jaren vijftig is het gebied sterk verarmd, maar er zijn veelbelovende perspectieven. Een excursie in de schraallanden van de Meye laat duidelijk zien wat er op het moment aan schort: het beheer is niet op vlinders afgestemd.

Adrie Otte

Vier Grutto's proberen met vereende krachten een Zwarte kraai van hun nesten weg te houden. Luid schreeuwend en met akrobatische duikvluchten proberen zij te verhinderen dat hun nakomelingen op het menu van de zwarte rover zullen prijken. Als de belager is verjaagd hangt er weer een aangename stilte over de schraallanden van de Meye. Dit stukje natuurgebied is een van de meest

sen door het gras, om zo weinig mogelijk te verstoren. Hij kijkt om zich heen om geen vlinder aan zijn aandacht te laten ontsnappen, maar dat is vergeefse moeite: het is koud en bewolkt, zodat de vlinders een veilig heenkomen hebben gezocht diep tussen de planten. Zij zullen zich vandaag niet laten zien. De bioloog doorbreekt de stilte: "We moeten komen tot een herstel van natuur en landschap in het Veenweidegebied. De Schraallanden van de Meye behoren tot de kerngebieden waaraan extra aandacht besteed moet worden."

Volgens Veling zijn er twee actiepunten waar De Vlinderstichting zich op richt bij de restauratie van de veenweiden. Het beheer in de diverse veelbelovende gebieden moet worden aangepast én er moeten tussen die gebieden verbindingsbanen komen waarlangs de vlinders zich kunnen verplaatsen. Beide punten zijn voor het voortbestaan van de vlinders in het Veenweidegebied essentieel.

"Ik durf nu wel te zeggen dat de Zilveren maan hier is uitgestorven. Terwijl er vroeger duizenden hebben rondgevlogen"

waardevolle delen van het Veenweidegebied. Maar er is door de verdroging, de verzuring en door een beheer dat niet op vlinders is afgestemd, veel veranderd. Dat is duidelijk aan de begroeiing te zien. Vroeger stonden er vooral lage planten met veel veenmos ertussen, nu overheersen hoge grassen als Pijpestroetje. In de jaren vijftig kwamen hier veel vlinders massaal voor, waaronder de Aardbeivlinder. Ook kostte het weinig moeite om de Zilveren maan te vinden, evenals het hier verdwenen Gentiaanblauwtje. De Moerasparelmoervlinder vloog voor het laatst in 1984 over de schraallanden van de Meye en met zijn dood verdween het laatste exemplaar van Nederland.

GEEN VLINDERS

Kars Veling, onderzoeksmedewerker bij De Vlinderstichting loopt met voorzichtige pas-

TORMENTIL

Tot nu toe is het beheer van de schraallanden van de Meye voornamelijk afgestemd op de planten. Dit beheer leidde er echter toe dat essentiële levensvoorwaarden voor vlinders verdwenen. Veling neemt de Aardbeivlinder als voorbeeld. Tormentil, de waarplant van de Aardbeivlinder krijgt door de vervuilde en hogere vegetatie steeds minder kans om te ontkiemen. Bovendien zijn de plantjes moeilijk voor het dier te vinden. Het gevolg is, dat de vlinder de eieren niet kwijt kan en er zullen dus steeds minder dieren volwassen worden en voor nakomelingen kunnen zorgen. Slechts na veel zoeken vindt Veling inderdaad wat Tormentil, verscholen tussen de veel hogere grassen. De vegetatie moet laag zijn, wil de vlinder zijn waardplant kunnen vinden en wil de plant zich kunnen ontwikkelen.

Door het beheer wat aan te passen, zou er al veel kunnen verbeteren. "Door een uitgekiend maaibeheer, maar nog beter door een lichte voor- of nabeweidings door pinken zou de begroeiing op veel plekken laag kunnen

maar nog niet verloren

Tormentil op open plekken in een lage begroeiing is goed vindbaar voor de Aardbeivlinder. Bovendien kan de plant hier goed ontkiemen.
Foto Adrie Otte

blijven. Stukken afwisselend maaien en laten staan of het gebied een paar weken per jaar laten begrazen door een klein aantal runderen zal een gevarieerde begroeiing doen ontstaan. Er zullen stukken zijn met lage en stukken met hoge plantengroei. Op de lage plekken kan Tormentil zich goed ontwikkelen en zal het plantje voor de Aardbeivlinder goed te vinden zijn. Bovendien kunnen op

“Niet het hele beheer hoeft te veranderen. Met kleine aanpassingen kun je de vlinders er al in betrekken.”

de ruigere plekken nektarplanten opschieten. Deze planten zijn essentieel voor de voedselvoorziening van de vlinders. In de hogere planten kunnen ook de rupsen en poppen overwinteren. Ook door plaatselijk kleine stukjes af te plaggen kunnen de oorspronkelijk aanwezige waardplanten terugkeren.”, aldus Veling. Op een open plekje vindt hij meer Tormentil, dat niet verscholen staat tussen het gras. Dit is dan ook de plek waar bij de vorige telling vijf Aardbeivlinders zijn gezien.

KAKELVERS

Hier en daar zijn hoogteverschillen in de begroeiing te zien, het resultaat van vlinder-vriendelijk maaibeheer. Veling dankt dat aan het feit dat sommige beheerders al een cursus bij De Vlinderstichting gevolgd hebben. In een hoger stukje wordt een kakelvers Groot dikkopje gevonden, een algemene vlindersoort, die de vlinderaar in deze koude, vlinderloze dagen toch tot een vlaag van enthousiasme kan doen ontvlammen. Op de knieën gelegen met de neus tussen het gras bekijkt de bioloog de roodbruine vlinder. “Nu zie je zelf het nut van stukken maaien en delen laten staan: als alles gemaaid zou zijn, was deze vlinder als overwinterende rups met het maaisel afgevoerd en gestorven.”, zegt hij als hij weer opstaat.

UITGESTORVEN

Naast de Aardbeivlinder verdient de Zilveren maan een ruime dosis aandacht. Deze in Nederland steeds zeldzamer wordende parelmoervlinder werd in 1990 nog maar in zeer kleine aantallen gezien en in de schraallanden van de Meye al helemaal niet meer. Terwijl hier vroeger duizenden van deze dieren hebben rondgevlogen. In grote lijnen geldt voor de Zilveren maan hetzelfde als voor de Aardbeivlinder. Ook de waardplant van de Zilveren maan, het Moerasviooltje, komt steeds minder voor en is voor de vlinder steeds moeilijker te vinden. Het Moerasviooltje is echter een stuk gevoeliger dan Tormentil. Volgens Veling is dat ook de reden dat de Zilveren maan hier is uitgestorven: “Ik durf nu wel te zeggen dat het dier is verdwenen, want we hebben afgelopen weken vrij veel onderzoek hier gedaan en de vlinder is niet gezien. Er zijn ook heel weinig Moerasviooltjes gezien. We hebben dit terrein vergeleken met terreinen in Overijssel waar de Zilveren maan nog wel voorkomt en gezocht naar de oorzaken van het verdwijnen van het dier. We stuiten op het feit dat de vegetatie hier veel geslotener is, veel dichter, waardoor het Moerasviooltje verdrongen wordt. Ook kan het niet meer ontkiemen. Maar

door een aangepast maaibeheer kan daar veel aan veranderen. Er wordt zelfs gedacht aan een eenmalige lichte bemesting. Heel dun uitgestrooide stalmest of bagger uit de sloten zal voor een gevarieerdere begroeiing zorgen waarin ook het Moerasviooltje weer een kans krijgt. Dat gebeurde vroeger immers ook."

KLEINE AANPASSINGEN

De kerngebieden worden nu beheerd door diverse instanties. De schraallanden van de Meye zijn bijvoorbeeld van Staatsbosbeheer, andere zijn van Natuurmonumenten, het Zuidhollands Landschap en particulieren. Zij hebben veelal een lange-termijnbeheer, dat zeker niet radicaal veranderd zal kunnen worden. Volgens Veling is dat ook helemaal niet nodig. "In dit gebied is het beheer grotendeels afgestemd op de planten. Het is zeker niet de bedoeling dat dat helemaal veranderd gaat worden. Door vrij kleine aanpassingen

"Het Veenweidegebied is een onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur van de overheid. Daar haken wij op in en daarom zal er veel voor vlinders kunnen gebeuren."

in het bestaande beheer kun je de vlinders erin betrekken. Wij maken dan ook een lange-termijn beheersplan voor het hele gebied en die bieden we aan de beherende instanties aan. Zij kunnen daaruit maatregelen kiezen die binnen hun beheersdoelstellingen te passen zijn. Uiteindelijk zullen vlinders bij alle beheersmaatregelen betrokken worden, zoals ook in de Achterhoek, bij het vorige regionale project van De Vlinderstichting, gebeurd is."

VERBINDINGSBANEN

Binnen tien tot vijftien jaar moet het oorspronkelijke landschap, dat van voor de grote mechanisaties en ontwateringen die in de jaren vijftig begonnen, zoveel mogelijk hersteld worden. Een groot deel van het Veenweidegebied bestaat echter uit intensief begraasd agrarisch gebied dat niet voor natuur-

ontwikkeling beschikbaar is. Daarom wordt uitgeweken naar de kerngebieden die onderling verbonden worden. Actiepunt twee behelst het maken van die verbindingen.

Drie kerngebieden liggen al dicht bij elkaar. Dit zijn de graslanden van de Meye, de Nieuwkoopse plassen en de Haeck. Deze zijn volgens Veling op korte termijn met elkaar te verbinden. Het vierde kerngebied, Botshol, zal wat langer op verbinding moeten wachten. Daarvoor moet agrarisch gebied doorkruist worden. Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft echter geld beschikbaar om voor dit doel stukken land op te kopen. Veling denkt dat het ministerie bereid is om hier tot aankopen over te gaan, omdat het Veenweidegebied een onderdeel van de ecologische hoofdstructuur is, zoals die in het Natuurbeleidsplan van het Ministerie van VROM wordt beschreven. Volgens dit plan moeten er juist in deze belangrijke gebieden grote stukken land worden opgekocht voor natuurontwikkeling. Bovendien staat het ministerie welwillend tegenover de plannen van De Vlinderstichting.

Aktiepunt twee is volgens Veling essentieel voor het voortbestaan van de vlinders in het Veenweidegebied. "De samenhang in het gebied moet terugkeren. Dat kan door middel van de verbindingswegen. Hierlangs kunnen vlinders, maar ook planten en veel diersoorten als insecten en kleine zoogdieren zich verplaatsen. Dat is noodzakelijk omdat kleine, geïsoleerde populaties altijd kwetsbaar zijn en sneller kunnen uitsterven. De strook groen langs de Meye zou bijvoorbeeld uitstekend geschikt zijn om als verbindingsweg te dienen. Er is al beschutting aanwezig en er zijn brede bermen. Dat is een prima uitgangspunt om als verbindingsweg te gebruiken." Deze verbindingswegen moeten in ieder geval beschutting hebben en kruidenrijk grasland, het liefst met een overgang van nat naar droog. Dit betekent dat deze verbindingswegen minimaal 20 meter breed moeten zijn.

Het verschil tussen gemaaide en niet gemaaide stukken is goed te zien. Op de voorgrond een ongemaaid stuk met veel bloemen, op de achtergrond een gemaaid stuk met hoge grassen.

Foto Adrie Otte

STAPSTENEN

Omdat veel vlinders, zoals de Zilveren maan, zich maar weinig verplaatsen, is de afstand tussen de kerngebieden te groot om binnen een vlinderleven overbrugd te kunnen worden. Daarom moeten er in de verbindingsbanen op afstanden van vijfhonderd meter tot een kilometer kleine, vochtige schraallanden te vinden zijn. Deze kunnen de vlinders als tijdelijke woonplaats gebruiken. Dergelijke tijdelijke woonplaatsen worden *stapstenen* genoemd. De vlinders kunnen hier hun eieren leggen, waarna de volgende generatie verder vliegt naar het volgende kerngebied. "Op korte termijn zullen deze gebieden nog niet te realiseren zijn, maar door kleinschalig wat af te graven en daar de verlandingsprocessen weer een kans te geven, krijg je na tien tot vijftien jaar weer natte, schrale graslanden.", aldus de optimistische Veling.

BLOEMENLINTEN

Niet alleen de kerngebieden, de verbindingszones en de stapstenen kunnen het welzijn van de vlinderbevolking dienen, ook de boeren kunnen hun steentje bijdragen. Zij zouden randen van hun weilanden niet hoeven te maaien, bespuiten en bemesten, zodat er bloemen kunnen groeien. Vlinders zullen dankbaar zijn voor zo'n restaurant. Op een landweggetje wijst Veling op de vele bloemen die er nu al bloeien: "In het Veenweidegebied komen diverse vlindersoorten die elders veel te zien zijn, weinig voor. Bijvoorbeeld het Icarusblauwtje, de Argusvlinder en het Bruin zandoogje zie je hier bijna niet. Waarschijnlijk komt dat, doordat zij weinig nectar kunnen vinden. Bloemrijke randen zijn voor die soorten een uitkomst." Het is echter nog wel vaak een probleem om boeren zo ver te krijgen. Beheerders hoeft je niet te overtuigen van het nut van vlindervriendelijke maatregelen, maar boeren wel. Door contacten met boeren- en tuindersorganisaties en lezingen bij plattelandsvrouwen probeert De Vlinderstichting het belang van vlinderbescherming door te laten dringen. Dat geduld hierbij een sleutelbegrip is, be-

wijst de ervaringen met het vorige regionale project in de Achterhoek. Nu pas, na twee jaar beginnen sommige boeren randen met bloemen te laten staan.

Veranderingen in het beheer, het aanleggen van verbindingszones met stapstenen en het mobiliseren van boeren en bewoners, het zijn tijdrovende klussen. Maar de belofte aan vlinderrijke veenweiden en herstel van de populaties van de bedreigde Zilveren maan en de Aardbeivlinder maken de inspanningen de moeite waard. Veling maakt een wijds gebaar over de uitgestrekte vlakte. "Het is toch merkwaardig dat in zo'n prachtig en veelbelovend gebied de vlinders zomaar verdwijnen. Gelukkig stuiten we bij het uitdragen van onze ideeën niet op onwil, maar op gebrek aan kennis over de levenseisen van vlinders. Daarom ben ik optimistisch over het resultaat."

SUMMARY

The second regional project of the Dutch Butterfly Foundation is situated in the fen grassland area around Nieuwkoop (province South Holland). Several butterfly species have disappeared in this area in the past years due to changes in land use, vegetation, and management.

The nature reserve 'de Meye' is characterized by high grass vegetation, where *Clossiana selene* has virtually disappeared due to the decline of its hostplant *Viola palustris*.

Restoration of the fen grassland is necessary and may be achieved by adjustments in management, beneficial to butterflies (e.g. partial mowing, grazing). For butterfly species to survive, it will also be essential to create corridors between habitats, possibly with natural 'stepping-stones'.

